

Egzistencijalni subjekt kao nosilac savremenog načina mišljenja — propitivanje Sartrovih egzistencijalnih postavki

Ana Galić

Univerzitet u Banjoj Luci
Filozofski fakultet

ana.galic.bl@gmail.com

Sažetak: *Problem zasnivanja subjekta započet od Dekarta pa naovamo autorka će razrješavati na tlu egzistencijalne filozofske misli, konkretno kroz rad filozofa egzistencije Žan-Pol Sartra. Razmatraćemo uticaj Dekarta i buđenja svijesti jednog modernog subjekta, te ukazati na njegovu presudnu ulogu u oblikovanju svijesti o svijesti savremenog subjekta, odnosno ukazati na njegovu neprevaziđenost i danas. Na koji način je Dekart omogućio Sartru da dovede do preokreta odnos esencija–egzistencije, te kako je subjekt u savremenoj filozofskoj misli nadživio svoga modernog preteču, razotkrivaćemo prateći Sartrovo određenje čovjeka kao bića koje je kadro preuzeti na sebe odgovornost svoga postojanja. Počecemo sa Dekartovim konstituisanjem mislećeg subjekta, proći kroz područje Sartrovog određenja subjektiviteta, cogita i ništavila, da bismo zaključili sa kvalifikovanjem čovjeka u njegovim egzistencijalnim odrednicama (upravo u Sartrovoj egzistencijalističkoj filozofiji).*

Ključne riječi: *egzistencijalizam, cogito, subjekt, ništavilo, biće.*

Uvod

Egzistencijalizam je pravac čiji se naziv pripisuje upravo Žan-Pol Sartru¹. Počevši od Kjekegora, preko Jaspersa, Hajdegera, Marsela, Merlo-Pontija i Kamija, Sartr je bio mislilac koj je iznio svoju definiciju pravca pod imenom egzistencijalizam, čija se suština sastoji u stavu da egzistencija prethodi esenciji.

Egzistencijalizam je sa svojim ocem, Kjerkegorom, bio reakcija na strukturu ili ako ćemo slijediti smisao razdvajanja esencije i egzistencije odnosno suštine i pojavnog, tj. fenomenološkog – reakcija na izostavljanje pojedinca, ličnosti i njenog značaja za funkcionisanje strukturalnog. Kjerkegor je svoj egzistencijalizam započeo sa teološkim egzistencijalizmom², a razvoj egzistencijalizma sa Sartrom se oblikuje u ateističkim formama. Sartrov egzistencijalizam je logička završnica egzistencijalizma kao pravca koji se bori za autonomiju pojedinca i njegovo pravo da nakon jednom probuđenog Cogita³: on određuje o vlastitoj sudbini, svojim vlastitim postupcima, ne prebacujući odgovornost niti na vremenske prilike niti na drugog čovjeka, a pogotovo ne na boga.

Osviještenost pojedinca, onoga koji će u Sartrovoj filozofiji

¹ Frederik Koplston će u svojoj knjizi *Contemporary philosophy Studies of Logical Positivism and Existentialism* navesti : „Moglo bi zaista biti prikladno rezervisati naziv za filozofiju G. Sartra, s obzirom da je on to eksplicitno nazivao „egzistencijalizam“, i odvratiti za, na primjer, filozofiju Gabrijela Marsela koji je, nakon što je jednom odbio da sebe naziva egzistencijalistom, sada je odbacio i naziv.“ Copleston, Frederick (1956): *Contemporary philosophy Studies of Logical Positivism and Existentialism*; Burns&Oates, London, page 125.

² Iako je nastojao da se oslobodi teološkog uticaja, nije u tome uspio. Veliku ulogu u oblikovanju njegove filozofije imalo je njegovo odrastanje u svešteničkoj porodici.

³ Sartr će o cogitu više reći u Pismu o humanizmu: „Tu ne može biti druge istine kao izlazišta do ove: mislim, dakle jesam, to je apsolutna istina svijesti koja samu sebe dohvaća. Svaka teorija koja uzima čovjeka izvan tog momenta kad on sam sebe dohvaća jest, ponajprije, teorija koja potiskuje istinu, ier izvan tog kartezijskog *cogito* svi predmeti su samo vjerovatni, a nauka o vjerovatnosti, koja nije ovisna o istini, ruši se u ništa; da bi se definiralo vjerovatno, valja posjedovati istinito. Dakle, da bi opstojala bilo kakva istina, potrebna je apsolutna istina; a ona je jednostavna, lako dohvatljiva, ona je nadohvat svakome; ona se sastoji u neposrednom znanju samog sebe. „Sartr, Žan-Pol (1984): *Filozofski spisi*, Nolit Beograd, 276. strana.

dobiti krila da ne vjeruje i ne uzda se u religijsko, Sartr će raščlanjivati i izgrađivati od Dekartovog utemeljenja subjektivnog. Mislim, dakle jesam, predstavlja maksimu koja je značajno uticala na Sartrovo filozofsko oblikovanje. On će dugo vremena pitanje samoodrećenja u dekartovskom smislu tematizovati kroz svoja literarna i filozofska djela, da bi na kraju u odnosu na to pitanje oblikovao i svoju filozofiju.

Sartr je dotadašnju teoriju saznanja posmatrao u epitetima metafizičnosti i idealnosti, što je u oba slučaja za Sartra nešto što treba uklanjati sa mislećeg puta jednog svjesnog pojedinca. Naime, ne koračajući previše tлом metafizike, kao ni trudom oko njenog definisanja, od važnosti nam je da u njegovom referisanju na metafiziku, Sartr upotrebljava *petitio principii* kojim dotadašnju teoriju saznanja (metafizičku) dovodi u pitanje. Da bi teorija saznanja mogla govoriti o nečemu, odnosno nešto poznavati, to znanje zahtijeva biće koje će ono spoznavati⁴; ukoliko se naime, da bi se izbjegao idealizam, koji je u Sartrovim očima nešto što treba uklanjati s mislećeg puta – saznanje uzima kao dato, a da se ne utvrđuje utemeljenost ili neutemeljenost bića – biće će završiti u ništavilu. To ništavilo svakako se ne odnosi na rupu koju čovjek predstavlja u biću kao takvom, odnosno na rupu u svom srcu, što je Sartr poetski infiltrirao u čovjeka kao rupu u biću.

Rastakanje subjekta – Sartrov naspram kartezijskog *cogito*

Prema Jaspersu, značaj filozofije egzistencije nije samo u njoj kao još jednom filozofskom pravcu, nego kao filozofije u cjelini. Ono što se naziva filozofijom egzistencije samo je, doduše, oblik jedne iste, prastare filozofije. Ali nije slučajno što je egzistencija u ovom trenutku postala reč koja označava filozofiju. Ona je

⁴ „Ako svaka metafizika, zaista, pretpostavlja jednu teoriju saznanja, svaka teorija saznanja, zauzvrat, pretpostavlja jednu metafiziku. Ako se, naprotiv, počne time što se saznanje uzima kao dato, ne brinući o tome da se utemelji negovo biće, i ako se zatim tvrdi „esse est percipi“, totalitet „percepcija-percipirano“ se, zato što mu nedostaje potpora jednog čvrstog bića, ruši u ništavilo.“Sartr, Žan-Pol (1984): *Biće i ništavilo, Ogled iz fenomenološke ontologije*, I, II, NOLIT, Beograd, Tom I, str. 12.

naglasila ono što je jedno vreme bio gotovo zaboravljen zadatak filozofije: sagledati stvarnost u njenom poreklu i zahvatiti je na onaj način na koji se, misleći, sam sobom bavim – u unutrašnjem delanju. Filozofiranje je htjelo da nađe put povratka ka stvarnosti na osnovu čistog znanja o nečemu, na osnovu načina govora, na osnovu konvencija i igre uloga – na osnovu svega onoga što stoji u prvom planu. Egzistencija je jedna od reči koje označuju stvarnost, s akcentom koji joj je dao Kjerkegor: sve što je suštinski stvarno, za mene je samo po tome stvarno što sam ja – ja sam. Mi ne postojimo samo, nego nam je naše postojanje povereno kao mesto i kao telo ostvarivanja našeg porekla.”⁵

Prije nego što će izjaviti: „Ništa. Postojao.”⁶ Sartr će se lomiti i lomiti da iznađe samom sebi dokaz da ili nešto ili on sam u stvari – postoji. To će se kretati u pomalo neobičnom i za neke teško svarljivom književnom angažmanu i opisu jednog bolesnog uma, jednog silovatelja, odnosno pedofila koji se dotiče male djevojčice, tek silovane i ubijene. Razlozi za tako nešto se kao i u mnogim psihološkim obdukcijama ne mogu do kraja, a možda ni uopšte niti analizirati niti iznijeti u javnost. Opis stanja, onoga kako se takav čovjek osjeća i kako se to povezuje sa postojanjem, Sartr će završiti baš kao i Dekart, u mišljenju, tačnije, lišavanje života definisaće oslobođenjem od egzistencije. Dakle, egzistencija je u neku ruku teret. Ostaje pitanje o kakvom teretu se radi?

Krenimo najprije od Dekarta. Dekart će u Drugoj meditaciji svoga djela *Meditacije o prvoj filozofiji* sasvim detaljno razraditi svoje propitivanje o svemu postojećem, odnosno o svemu što njega kao čovjeka, ukoliko se može nazvati čovjekom⁷ čini egzistencijom. Propitivanje se kreće od tijela, prelazi preko duše, dolazi do imaginacije, odnosno onog dijela koji krase čovjeka koji može da zamišlja stvari koje su opet u vezi sa tjelesnim – na kraju

⁵ Jaspers, Karl (1973): *Filozofija egzistencije*, Prosveta, Beograd, str. 37.

⁶ Sartr, Žan-Pol (1983): *Mućnina; Zid; Reči*, NOLIT, Beograd, str. 103.

⁷ „Što sam dakle dosad mislio da jesam? Naravno, da sam čovjek. Ali što je čovjek. Da kažem da je umna životinja? Neću, jer kasnije bi se možda pitalo što je životinja i što je to umna pa bih tako zbog jednog pitanja zapao u mnoga i i teža;” Dekart se osvrće na pitanje šta je to u stvari čovjek. Descartes, Rene (1998): *Meditacije o prvoj filozofiji*, PLATO, Beograd, str. 20.

se dotiče mišljenja, odnosno samog duha. *Solius mentis inspection* ili samo uvidom duha – spoznajemo stvari, odnosno razumom i razumijevanjem, ili kako to Dekart navodi: „I tako sam se svojom voljom vratio onako kamo sam htio; jer sad kad sam doznao da spoznajem tijela ne zapravo osjetilima, ili sposobnošću imaginacije, nego samo razumom, niti pak bilo što ih dotičemo ili gledamo, nego samo tako što ih razumijevamo – jasno spoznajem da od svojeg duha ne mogu ništa spoznati lakše ili *bjelodanije*.”⁸

Zasnivanje subjekta, odnosno subjektivnosti kod Sartra je bitno čulno određeno i po tome će se razlikovati od ostalih egzistencijalista⁹, ponajviše u tome što se Sartr grčevito drži tjelesnosti. Ni na trenutak ne ispušta bilo šta što bi ga povezivalo sa tjeslesnim svijetom, na način na koji to radi Dekart. Ipak, mnogo detaljnije i sa *mnogo* većom sumnjom nego kod Dekarta, Sartr se zadržava u vrtlogu opipljivog i nagoni samog sebe da propituje svoje postojanje. „Moje mesno tijelo koje živi, meso koje mili i pretvara se blago u tekućine, koje se pretvara u skorup, meso koje biva sok i voda, slatka i zašćerena voda mogega mesa, krv moje ruke, boli me, slatko mojemu izmrcvarenome mesu koje se pretvara u hod, ja koračam, ja bježim, ja sam podli zločinac s izmrcvarenim mesom, izmrcvarenim od opstanka na ovim zidovima. Studeno mi je, zakoračim, hladno mi je jedan korak, zakrenem nalijevo, on zakreće nalijevo, on misli da zakreće nalijevo, lud, jesam li lud? On kaže da se boji da je lud, opstanak, vidiš li iole u opstanak, on se zaustavlja, odakle dolazi?”¹⁰

Ništa kao jedina izvjesnost

„Ali otkud znam da ništa ne postoji različito od svih stvari, tih stvari koje sad prosuđujem, ono u što ne može biti ni najmanje sumnje? Ne postoji li kakav Bog – ili da ga nazovem bilo kojim

⁸ Isto, str. 25.

⁹ Sartr je originalan po književnom angažmanu u kojem će detaljno i pomno razrađivati i sve filozofske problem kojima se detaljno bavio u svom kapitalnom djelu *Biće i Ništavilo*.

¹⁰ Sartr, Žan-Pol (1983): *Mučnina ...*, NOLIT, Beograd, str. 102.

drugim imenom – koji mi je usadio te iste misli (cogitationes)? Ali zašto da tako mislim, kad bih možda i sam mogao biti njihovim tvorcem? Nisam li dakle barem ja sam nešto? Ali već porekoh da imam ikakva osjetila, ikakvo tijelo; a ipak oklijevam; ali kamo odatle? Nisam li toliko vezan tijelom i osjetilima da bez njih ne mogu biti? Ali ja sam uvjeren kako u svijetu ničega nema, nikakvog neba, nikakve zemlje, nikakvih duhova, nikakvih tijela; nema li stoga isto tako ni mene sama? Sigurno bih bio, ako bih se u to uvjerio. Ali postoji ne znam koji obmanjivač, veoma moćan i veoma lukav, koji me uvijek umješno vara. Samo, bez ikakve sumnje ja i jesam, ako me vara; a neka me vara koliko god može, ipak nikad neće postići da ne budem ništa, sve dok ja mislim da nešto jesam. Stoga, pošto se o svemu tome dobro promislilo, može se reći kako ovaj iskaz: Ja jesam, ja egzistiram, koliko god ga puta izrekao ili duhom poimao, nužno jest istinit.¹¹ Dekart je ovdje otvorio Pandorinu kutiju. Pandorinu kutiju egzistencijalizma. Ništa, sumnja, Bog, cogitationes, vezanost za tijelo, uvjeravanje, egzistiranje – pojmovi su koji će mislioci budućih vremena, a i ovi savremeni, pokušavati da utisnu kako u svoje filozofije, tako i u vrijeme u kojem su se sami pronašli¹².

U daljem propitivanju subjekta, pored egzistencije, Sartr uvodi pojmove slobode i ništavila. Prije nego pređemo na uvezivanje odgovornosti i slobode, da, neophodno je da se posvetimo pojmu ništavila kao mogućnosti koju čovjek kao *slobodan* posjeduje. Došavši u poziciju da propituje biće, da se stavi izvan bića i na taj način ga oslabi, čovjek stvara sebi mogućnost, onu za koju Sartr navodi Dekarta kao imenitelja: „Dekart je, poslije

¹¹ Descartes, Rene (1998): *Meditacije o prvoj filozofiji*, PLATO, Beograd, str. 19, 20.

¹² Kretanje moderne misli, koja otpočinje s Dekartom, jeste ne njeno odricanje od tradicije već od crkvenog, iako jeste razumljivo, tvrdi Krstić, upravo ovo odricanje – ali potpuno čist subjekat u empirijskom zansnivanju koji je Bekon svojim Novim organonom pokrenuo, ili Dekart u racionalizmu svojim mišljenjem, dakle, postojanjem, a koje se treba osloboditi svega praznovjernog, odriče se i onog istorijskog u sebi, a mišljenje subjekta kao takvog je nemislivo. Više pogledati u: Krstić, Predrag, „*Subjekt protiv subjektivnosti - Adorno i filozofija subjekta*“, Institut za filozofiju i društvenu teoriju I. P. Filip Višnjić, Beograd, 2007.

stoika, dao ime ovoj mogućnosti koju ima ljudska stvarnost da luči ništavilo koje je izoluje: to je *sloboda*.¹³ Ovim je Sartr na jedan osoben način doveo slobodu i egzistenciju u ekvivalentan odnos, odnosno učinio ih, da tako kažemo, sinonimima, rekavši: „Ono što nazivamo slobodom nije moguće razlikovati od bića »ljudske stvarnosti«. Čovjek ne postoji *prvo* da bi *zatim* bio slobodan; ne postoji razlika između bića čovjeka i njegovog »slobodnog-bivstvovanja«¹⁴.

Ništavilo će Sartr dovesti u vezu s negacijom, tačnije propitivace da li je negacija u izvoru ništavila ili je ništavilo u stvari struktura iz koje porijeklo vuče negacija. Sartr je biće ništavila, odnosno njegovu realnu strukturu pripisao je čovjeku kao biću koje je u mogućnosti da pita, da upita – u svom iščekivanju odgovora, kao u mogućnosti – sadržana je i realna struktura negiranog ne-bića¹⁵.

Sloboda je neodvojiva od čovjeka, čovjeka bez slobode nema, ali ne postoji ni osviještenost o slobodi ukoliko neko biće, tj. čovjek kao jedino živo biće koje ima tu mogućnost da bude osviješteno i da dovodi u pitanje biće iz kojeg pita – ukoliko neko biće, dakle, ne dovede tu slobodu do spoznaje od strane jednog oviještenog subjekta. Tu poziciju koju čovjek zauzima u odnosu na svijest Sartr vidi kao prvi korak filozofskog spoznavanja: „Prvi korak filozofije mora da bude, dakle, da se stvari istisnu iz svijesti i da se ponovo uspostavi istinski odnos svijesti sa svijetom, kako bi se pokazalo da je svijest pozicionalna svijest svijeta.“¹⁶

Iako je na početku svoga *Bića i Ništavila* odredio svoju filozofiju kao prekid svih dualiteta, nije se mogao oteti ovom dvojnomo karakteru svega spoznatljivog¹⁷ – ukoliko se svijest svodi

¹³ Sartr, Žan-Pol (1984): *Biće i ...*, str. 50

¹⁴ Isto, 51.

¹⁵ „Ispitujem karburator zato što samtram mogućim da u karburatoru »nema ništa«. Na taj način, samom svojom prirodom moje pitanje sadrži izvjesno preprosudivačko razmijevanje ne-bića: ono je po sebi odnos bića sa ne-bićem, na temelju izvorne transcencije, to jest odnosa bića sa bićem.“ Isto, str.35.

¹⁶ Isto, str. 13.

¹⁷ „U tom slučaju, totalitet fenomena gubi se u nepoznatom, što znači da se uvijek spotičemo o jednu refleksiju koja je sebe nesvjesna i koja je posljednji termin – ili potvrđujemo nužnost beskonačne regresije (idea ideae ideae, itd.),

na *spoznaju*. To će objasniti uvođenjem prerrefleksivnog *cogita* naspram refleksivnom, Dekartovom *cogitu*. Ovaj stav se ogleda u Sartrovim sljedećim riječima: „Pošto svijest nije moguća prije bivstvovanja i pošto je njeno biće izvor i uslov svake mogućnosti, njena egzistencija obuhvata njenu esenciju.“¹⁸ Ovo saznanje, kokoš-jaje-Sartrovo dvojstvo bi značilo u stvari sljedeće: da svijest, u onom tradicionalnom smislu, tj. shvaćena kroz kartezijanski *cogito*, ne može pojmiti apsolut kao supstanciju, s obzirom na to da je Sartr okrenuo odnos esencije i egzistencije, odnosno suštine i bića, isto tako će sama svijest kao pojavnost, koja kod Sartra i zbog svoje potpune ispraznosti – u stvari postati sama supstancija, odnosno egzistencija. Spoznaju samog sebe u narednom koraku Sartr koristi kako bi na njoj izgradio pojam odgovornosti – od onog momenta kada sam Ja postao svjestan samog sebe, odnosno, Sartrovim riječima – postajem odgovoran – ja kao ljudsko biće niti treba da brinem o tome šta je bilo niti o tome šta će biti – svoje – *Ja* ja osvajam postajući svjestan samog sebe i u ovom objašnjenju postajanja svjesnim samog sebe Sartr vidi i vodi apologiju egzistencijalizma protiv stigme egoizma, nadovezujući se na pitanje slobode. U tekstu *Egzistencijalizam je humanizam* Sartr će napisati da ova i ovakva odgovornost je zasigurno početak odnošenja mene prema meni, mene prema drugom i mene prema drugima.

Subjekt i subjektivitet. Biće kao svijest

Od Dekarta naovamo, učinjeni su mnogi koraci u razotkrivanju pravog značaja Dekartovog osviješćenja kojima se subjekt u stvari porađa, u istoriji ljudske misli, odnosno filozofije. Biće kao subjektivitet daće jednu ontološku osobinu samom subjektivitetu, dajući time *slobodu subjektu* da se kao ontički na jedan način uznesu nad bićem, odnosno stekne sposobnost da se odvoji, otuđi – jednostavno – da postane čovjek. Sartr je subjekt podveo pod subjektivitet i iz ontičkog u ontološko sagledavanje – ovaj

što je apsurdno.“ Isto, str. 14.

¹⁸ Isto, str. 16.

put biće je subjektivitet i njemu se nadaju svi mogući fenomeni, odnosno biće je apsolut, ostale pojave su relativne¹⁹. „Ono što se ispravno može nazvati subjektivnošću jeste svijest (o) svijesti.”²⁰

Sartr uvodi pojam „otkrivajuće intuicije” kako bi uspješno definisao svijest (o) svijesti. Sartr će reći da ono što ova intuicija može spoznati jeste samo nešto već postojeće. Ono na šta bi se trebala obratiti posebna pažnja jeste činjenica da subjektivnost kao svijest o nečemu, jeste u stvari svjesna bića koje je već postojeće. Sama subjektivnost kao subjektivno nije u stanju konstituisati objektivno van sebe i bez njega ne može da postoji. „Kada postanemo svjesni da smo mislena bića, to je primitivni akt spoznaje koja nije izvedena iz silogističkog rasuđivanja. Onaj koji kaže „Mislim, dakle jesam, ili postojim“, ne dedukuje postojanje iz misli putem silogizma, već ga, prostim aktom mentalnog viđenja, prepoznaje kao da je stvar koja je poznata per se.”²¹ Nemali broj mislilaca se obrušio na Dekartovo dokazivanje postojanje kroz mišljenje²², između ostalih i Richarda Votsona, koji je u svom Filozofskom pisanju upravo na Dekartovom primjeru potvrđivanja egzistencije na osnovu mišljenja pokazivao – na koji način treba otkloniti *greške prilikom pisanja* – tvrdeći kako „Dekart ništa ne zna”²³. Ovaj prost akt mentalnog viđenja Votson je odredio kao intuitivnu spoznaju kojom se Dekart vodio kada bi mu ponestajalo argumenta kada se mišljenje, tj. cogito argumentuje sa razlogom. Ipak, intuitivno sagledavanje cogita ne garantuje istinitost.

¹⁹ Pogledati u *Biće percija*, IV dijelu ogleada o fenomenološkoj ontologiji Žan-Pol Sartra.

²⁰ Sartr, Žan-Pol (1984): *Biće ...*, str 22.

²¹ Votson, Ričard, *Filozofsko pisanje*, Filozofsko društvo Republike Srpske, Banja Luka, 2017. str. 83.

²² Slavoj Žižek će više o subjektu, onom Dekartovskom, reći u svojoj knjizi: *Škakljivi subjekt*, koju započinje sljedećim riječima: „Bauk kruži Evropom... bauk kartezijanskog subjekta.“

²³ Istoimeni naziv Votsonovog rada „Dekart ništa ne zna“ kasnije će Votson preraditi u pomenutom vodiču za profesionalno pisanje i objavljivanje, pod nazivom „Filozofsko pisanje”. Votson će reći da je „Dekart lišen znanja kako o egzistenciji tako i o esenciji bilo čega“, tj. da ne zna ništa. Pod ništa Votson podrazumijeva kako ispražnjenost od spoznajnog sadržaja, biće kao ništa i na kraju – Dekart ne zna nijednu pojedinačnu stvar u svijetu i tu se kartezijanska metafizika raspada.

Zaključak

Na tlu saznanje teorije, Sartr je učinio prekretnicu. Sartr utvrđuje biće onoga koji spoznaje, a apsolut koji je do tada sasvim sigurno imao primat u odnosu kako na biće i pojedinačno tako i kao apsolut saznanja, potiskuje se i na njegovo mjesto izbija apsolut egzistencije. Na ovaj način se čitava jedna spoznajna ravan vezana za logiku i njene zakone prenosi na iskustvenu ravan, u kojoj je subjekt, onaj egzistencijalni glavni jedini nosilac saznanja, kako konkretnog tako i apsolutnog. Res extensa je zadobila pravo da progovori u odnosu na res cogitans. I upravo sa Dekartom kao začetnikom subjektivnog, odnosno subjektivnog u ravni spoznaje, Sartr je izbio glavne postavke egzistencijalizma i njegovog obrtanja odnosa egzistencije i esencije. Suština se ovdje u stvari ne traži u metafizičkim i neidentifikovanim, nego se suština smješta, najgrublje rečeno, u samu egzistenciju, u pojavno, u fenomenalno.

Sartr je ispravio i unaprijedio Dekartove postavke, te definisanjem novog pravca u istoriji filozofije unio red u poretku značenja koji se pripisuju modernom subjektu – on će mu dati sva ovlaštenja koja je izgubio u vladavini prijašnjeg antiindividualnog sistema, te će mu omogućiti da udiše misli po prvi put, kao potpuno nezavisno biće, kao osviještena i jestvena egzistencija.

Literatura:

Copleston, Frederick (1956): *Contemporary philosophy Studies of Logical Positivism and Existentialism*; Burns&Oates, London.

Descartes, Rene, „*Meditacije o prvoj filozofiji*“, Beograd, 1998.

Krstić, Predrag, „*Subjekt protiv subjektivnosti*” - *Adorno i filozofija subjekta*“, Institut za filozofiju i društvenu teoriju I. P. Filip Višnjić, Beograd, 2007.

Jaspers, Karl (1973): *Filozofija egzistencije*, Prosveta, Beograd.

Sartr, Žan Pol, *Izabrana djela, knjiga 8. FILOZOFSKI SPISI*, Nolit, Beograd, 1981. godine.

Sartr, Žan-Pol (1984): *Biće i ništavilo, Ogled iz fenomenološke ontologije*, I, II, NOLIT, Beograd.

Sartr, Žan-Pol (1983): *Mučnina; Zid; Reči*, NOLIT, Beograd.

Votson, Ričard, „*Filozofsko pisanje*“, Filozofsko društvo Republike Srpske, Banja Luka, 2017.

***Existentialist subject as a pillar of modern way
of thinking – questioning Sartre’s existentialist
postulates***

Ana Galic

University of Banja Luka
Faculty of Philosophy

ana.galic.bl@gmail.com

Abstract

The problem of founding a subject which has been present since Descartes will be solved by the author on the ground of the existentialist philosophical thought, specifically through the work of the existentialist philosopher Jean – Paul Sartre. We will consider the influence of Descartes and awakening of the modern subject’s consciousness, and point to his decisive role in shaping consciousness of the modern subject, or pointing to his obscurity today. In this way, Descartes enabled Sartre to bring about the reversal of the essence-existence relation, and by following Sartre’s definition of a man as a being who has assumed responsibility for his existence, we discover how the subject in modern philosophical thought outlived his modern predecessor.

We begin with Descartes’ constitution of the subject of thought, we then go through the area of Sartre’s determination of subjectivity, being and nothingness, to conclude with the qualification of a human in its existential determinants (precisely in Sartre’s existentialist philosophy).

Keywords: *existentialism, cogito, subject, nothingness, being*